

sønnen Alf Colletts ifjor utkomne bok: »*Camilla Colletts Livshistorie*«.

Godt var det, at Camilla Collett ved siden av sin troskaps- og smertesfølelse ogsaa eiet en umaadelig livsevne. For nu tok hun for alvor fat. Professor Collett hadde allerede i deres egteskaps første aar faat sin hustru til at utgi endel smaa skisser i et av datidens dagblade. Senere fulgte endel mindre fortællinger. Alt utkom naturligvis anonymt. Det passet sig ingenlunde for en kvinde at skrive for offentligheden i de dage, da »Betydningsløsheden og den stumpe Passivitet var Kvindelighedens Grundlov!« — »Det var indprenet kvindene, at det var en underlig taktløshet av naturen at der fandtes evner og begavelse hos dem«, har engang en av disse 50 aarenes kvinder uttrykt sig.

Men nu da hun stod ene, var tiden kommet for Camilla Collett til at bryte igjennem. Efter at ha flakket hvileløs om fra sted til sted i et par aar efter mandens død, slog hun sig ned i Skodsborg, hvor hun efter J. L. Heibergs tilskyndelse fik mot til i 1855 at utgi sin første bok »*Amtmandens døtre*«, hvorav 1ste del var planlagt sammen med manden. Boken vakte uhyre opsigt. Den var en tendensroman, og datiden kjendte litet eller intet til den slags. Man hadde hittil nøiet sig med noveller, idyller og overspændte, slet oversatte franske romaner. Derfor faldt boken som en bombe ned i det pene samfund, og blev diskuteret meget ivrigt overalt. Man var spændt paa fortsættelsen, 2den del, som kom sidst i aaret 1855. Og som skuffet, fordi det ikke gik »de to« slik som læserne ønsket og var vant til. Med forstaaelsen og tilegnelsen av bokens idé, var det smaat bevendt. Den var nemlig »den første svale som kvadrede den kvindelige frigørelses væk!« En bok som »betydelig formildet« skulde gi »en Skildring af de Livstilskikkelser, der ventede Døtre i de mere dannede Klasser, særlig under vore isolerede Landboforholde«, sier forfatterinden i forordet til bokens 3die udgave.

Det er den kvindelige følelses krav og ret til at respekteres, som fru Collett forfegter i »*Amtmandens døtre*«, retten for kvinder til at la sit hjerte vælge hvis hustru de vil være. Det hadde til alle tider været faren som bestemte hvilken mand hans datter skulde ha. Det avtaltes og avgjordes simpelthen mellem de to mænd. Om nu den mand den unge pike skulde leve livet sammen med, passet for hende forøvrig, spillet ingen rolle. Om hun elsket ham, spurtes der ikke om. Det behøvedes visst mangel gang heller ikke. De kvindelige følelser var saa avstumpete og slappe efter de lange sløvhetstider, tilbrakt i kjøkken med at lage mat i al herrens overflødighet og med at forsyne

den i kjelder og paa stabbur, eller i spindestuen, sløvt bøiet over spinderokken. Og saa knælet den unge pike i lydighet paa brude-skamlen, og lovet at bli sin mand en »underdanig« hustru, hvorefter arbeidet i kjøkken og spindestue flyttedes fra fædrehjemmet over i hendes husbondes. Men de gamle forældre gik trygge og rolige, med god samvittighet i sine grave, fuldt forvissnet om, at de hadde gjort sin pligt, naar de hadde skaffet sin datter en mand, som var i saa god stilling at han hadde kunnet overta forsørgelsespligten efter dem. Om de hadde kunnet tale alle disse hustruer og mødre, saa vilde det nok ha blit en lang trist saga mange av dem hadde hat at berette om brustne haab og tapte illusioner! »Der er blot ett der i Sandhed bør vælge, og det er den kvindelige Kjærlighed«, sier forfatterinden.

Det frigjørelsesarbeide Camilla Collett tok op med »*Amtmandens døtre*«, begyndte indenfra. »I den usynlige Verden raader der tusende Misbrug, der ikke agtes, tusende Baand, der trænger til at løses«, skriver hun. Personerne i boken gir os indblik i, med hvilken »øm Agtelse« samfundet behandler kvindernes følelsesliv. »Den Skat paa dens egen Grund er en saare ringeagtet usselig Ting, som du maa skjule næsten som en Skam, skjule, undertrykke, indtil den har fortæret sig eller maaske i bedste Tilfælde dig selv«, sier fru Collett i »*Sidste blade*«.

Forfatterinden følte sig træt og mismodig over alle de angrep og misforstaaelser som hendes bok var utsat for, saavel i den norske som i den danske presse. Der findes mange trold heroppe i Norge, og de er som bekjendt ytterst konservative, saa de vanskelig kan finde sig i nye tider og nye ideer. Og de hvasse og onde angrep ramte den det gjaldt, dypt i hjertet. Som et jaget dyr eller rettere som en der er ræd for at fryse ihjel av al den kulde som slog imot hende, drog derfor Camilla Collett mod syden og levet flere aar i Rom og Paris. I 1861 utkom »*Fortællinger*« og i 63 »*I de lange nætter*«. Den sidste er et interessant memoireverk, hvori vi lærer hendes slegt og venner at kjende, men fremfor alt hende selv. Fint og elegant i stil og form. I 1868 kommer »*Sidste blade*«, erindringer og bekjendelser. Heldigvis blev dog ikke denne bok hendes sidste. Anden og tredje række »*Sidste blade*« fulgte nemlig i 1872, og i denne er det fremfor alt kvindernes stilling hun skildrer. Mere praktisk end fra begyndelsen av. Den er ogsaa fra indholdets og formens side den ypperligste og vegtigste av alle Camilla Colletts bøker. I 1873 utgav hun 4de og 5te række »*Erindringer og bekjendelser, sidste blade*«. Paa titelbladet av disse forekommer for første

gang Camilla Colletts navn, og samtidig angir hun sig som forfatterinde af »*Amtmandens Døtre*«. Senere utgav hun i 1877 »*Fra de stummes leir*«, og i 1879 sin sidste større bok, »*Mot strømmen*«.

Hendes forfatterskap er egentlig ikke stort i omfang. Men for en verden av tanker og ideer hendes bøker runner! Det var først i den modne alder at Camilla Collett begyndte at skrive. Hendes sprog er fint og elegant, det former sig mykt og varmt om uttrykkene, saa de smyger sig ind i hjerterne. Tankerne sneg sig ogsaa stille ind i de mange trøtte kvinders sind. De var jo et nødop fra en følsom, fint lyttende og klart seende kvinde, og derfor fandt de gjenklang hos de mange undertrykte og lidende kvinder. Men der gik hele 29 aar hen, før de frø som Camilla Collett i 1855 utsaadde, spirte, vokste og bar frugt. Dog al veksterlighet skyter raskt i veiret i vort land. Saa ogsaa med denne, da den først spiret, da »*Norsk kvindesaksforening*« var dannet i 1884, gik det hurtigt.

Og nu da vi norske kvinder snart staar ved vort maal: *like ret i stat og kommune med norske mænd*, saa gaar vore tanker med tak og ære og pris tilbake til hende, som hadde mot nok til *alene* at begynde kampen mot samfundet og troldene, bryte isen for gamle fordomme og kalde paa kvinderne.

Camilla Colletts bøker, især de senere, har hat den skjæbne som alle tendensbøker har, at de blir litet læst, og de utkom i faa oplag. Dette gjorde forfatterinden ondt, saar og mottagelig som hendes sind var. Uendelig rik paa kjærlighet var hun selv. Hendes hjerte brændte varmt for dyr og mennesker som hadde det ondt eller var undertrykt. Altid paa vakt mot raahet og smakløshet, mot ethvert overgrep som truet kvinderne i og utenfor hjemmets forholde.

Da Camilla Collett i 1893 feiret sin 80 aarige fødselsdag, var tiderne og sindene forandret. Hele Norge reiste sig for at hylde hende. Kvinderne drog i et stort tog op til hendes bolig, og en deputation bragte hende kvindernes hyldning og tak. Om aftenen holdtes der stor fest, hvortil alle, som repræsenterte noget inden litteratur, kunst og kvindesak, hadde git stevne. Ved Henrik Ibsens arm mottok Camilla Collett studentene, som kom i et fakkeltog for at hylde. Deputationens formand tolket studenternes tak ved bl. a. at uttale: »Deres nidkjære, aldrig sviktende kamp for en stor og betydningsfull sak, har avvundet os studenter en dyp sympati, saavisst som ethvert sandt fremskridtsarbeide inden aandens verden til alle tider vil slaa an i studenternes rækker«. Fru Collett var sterkt bevæget, men takket i varme ord ungdommen for dens hyldest. »Naar bare vi